intervju

AKADEMIK I REDOVITI PROFESOR NA PRAVNOM FAKULTETU U SPLITU STVARAO JE PRVI HRVATSKI USTAV, A U JEDNOM OD RIJETKIH INTERVJUA OTKRIVA LJUBAV PREMA SLIKARSTVU I BOBU DYLANU TE DEFINIRA POSLJEDICE AKTUALNE SUDSKE ZAVRZLAME

ŽIVOTNI INTERVJU

Arsen Bačić

Vrhovni sud amputiran je baš u trenutku kada neodgodivo treba zaustaviti besramno rastakanje materijalne supstance ove države

razgovarao Juraj Filipović
snimio Miroslav Lelas/Pixsell

Arsen Bačić rođen je 1951. na Korčuli. Hrvatski je akademik i redoviti profesor u trajnom zvanju na Pravnom fakultetu u Splitu. Bačić je bio i dugogodišnji šef Katedre za ustavno pravo na Pravnom fakultetu u Splitu, a svojevremeno je obnašao i dužnost dekana. Školovao se i usavršavao na najprestižnijim europskim i svjetskim sveučilištima. Zbog svog iznimnog znanstvenog doprinosa javnom pravu u Hrvatskoj sudjelovao je u nizu stručnih domaćih i međunarodnih pravnih grupa, ali i komisija u uredima hrvatskih predsjednika. Radio je na ustavnim promjenama s Mesićem i Josipovićem. No, zanimljivije je da je Bačić kao i ustavni ekspert sudjelovao na izradi prvog hrvatskog ustava početkom devedesetih godina s Franjom Tuđmanom.
Prijatelji, suradnici i studenti opisuju ga kao erudita i kozmopolita koji osim ustavnog prava obožava svoju rodnu Korčulu, vaterpolo, balote, glazbu i slikarstvo. Bačić je svojim šarmom, načinom predavanja i intelektualnom širinom odgojio tisuće studenata, a na Pravnom fakultetu u Splitu je uz Davorina Rudolfa, Nikolu Viskovića, Srđana Vrcana i Zorana Pokrovca njegovo ime postalo sinonim za "stup" pravne misli.
Bačić ne voli javno istupati i medije svakodnevno puniti svojim pravnim mišljenjima iako, slobodni smo reći, njegov opus i životopis sugeriraju da bi to trebao raditi više i češće. Naročito kad svjedočimo sve češćem sukobu naših političkih aktera oko pitanja pravosuda i ustavnih nedoumica. Stoga teško da bismo mogli pronaći boljeg sugovornika za nedeljini intervju koji nam je osim odgovora stručna pitanja koja more hrvatsku javnost otkrio i niz impresivnih zanimljivosti iz svoje biografije.

Kako je izgledao rad na prvom hrvatskom Ustavu?

Kako ste kao nezavisan stručnjak liberalne provenijencije pronalazili put za artikulaciju svoga pravnog znanja među tadašnjim političkim establišmentom kojeg je predvodio Franjo Tuđman?
Malo je poznato da je već u prvim danima najave rada na novom hrvatskom Ustavu svoj nacrt osim nacrta najjače političke formacije napravila i nekolicina profesora. Alternativnim tekstovima uvijek se osigurava demokratičnost i širina pogleda na ustavnopravna rješenja. Na inicijativu profesora Eugena Pusića, kolegice Mirjane Kasapović i moje malenkosti, bio sam zadužen za operacionalizaciju načela diobe vlasti u tom kratkom "profesorskom" nacrtu Ustava RH. No, nacrt izbornih pobjednika, odnosno jedne političke stranke, izgurao je svaki drugi, tako da taj naš nacrt nije ni ugledao svjetlo dana. Šteta, jer je i takvim prijedlozima bilo relevantnih skica za organizaciju nove hrvatske vlasti. Podsjećam kako je uz veliku pompu primljen prijedlog jednog američkog profesora o dvodomnosti, iako je takvu ideju sadržavala i naša skica. No, u svakom slučaju imao sam priliku i čast osjetiti ustavno-patriotski intenzitet tog trenutka kao i inspirativnu kompetenciju mojih kolega koji su s umješnošću ublažavali i usmjeravali često neumjesna politička stajališta pojedinaca iz tada najjače ustavotvorne grupe. Među onima koji su imponirali svojom argumentacijom posebno važni bili su profesori Branko Smerdel, Davor Krapac i sudac Zlatko Crnić...

Možete li se sjetiti možda neke anegdote iz tog vremena?
Kako ne! Ali prvo vam moram ispričati uvodnu priču. Naime, Izvorišne osnove (preambula Ustava) izazvale su burnu raspravu jer se postavljalo pitanje obvezuje li njezin tekst ili ne. U konzervativnom pravnom poimanju preambula ne obvezuje. Ona je tek svečani proslov ustavnom aktu. Ali komparativna je praksa, posebno francuska, u preambulu inkorporirala prava i slobode kao element "superlegalnosti" pa je ona postala normativni izvor prava s kojim se ne igra tek tako. K tome, nije bilo lako objasniti zašto se jedna od definicija države nalazi u preambuli – dijelu Ustava koji mu prethodi i nije njegov sastavni dio, a druga u normativnom dijelu Ustava. Inače, tekst Izvorišnih osnova objektivno je bio i ostao "kratki kurs" naše političke povijesti od stoljeća sedmog i najvećim dijelom bez normativne težine. Sjećam se da sam imao pripremljenu kraću, sažetiju i moderniju verziju preambule po uzoru na španjolski ustav. Ali svaki put kad bih dizao ruku tražeći riječ kako bih predložio moguću formulaciju drukčije preambule, Smiljko Sokol gurao bi me cipelom ispod stola i potiho, s dlanom preko usta, govorio da se ne trudim i ne inzistiram s prijedlogom jer je tekst Izvorišnih osnova o kojemu se našroko raspravljalo već osigurao prolaz, budući da mu je autor bio glavom i bradom "persona constitutions" iz tadašnje bajkovite šume na Pantovčaku.

Usko surađivali s predsjednicima Stjepanom Mesićem i Ivom Josipovićem. S kime vam je bilo najugodnije raditi?
Da, istina je, 2000. sam bio član Stručne skupine predsjednika Mesića, a prije nekoliko godina član Stručne skupine predsjednika Josipovića. Mandat predsjednika Mesića obilježila je velika promjena Ustava 2000. Primio nas je na Pantovčaku, pokazao radnu sobu, kazao kako vjeruje da smo u stanju napraviti nešto što će demokratizirati i relaksirati zemlju na bolje, a onda nas uz najbolje želje pozdravio i ostavio da radimo. Stručnu skupinu predvodio je veteran ustavotvorstva kod nas, danas pokojni prof. Veljko Mratović. U grupi su još bili Jadranko Crnić, Nikola Filipović, Zvonimir Lauc, Branko Smer-

▶▶

intervju

del... S predsjednikom Josipovićem imali smo drugu situaciju. Radili smo danima na Brijunima ujutro i popodne do kasno navečer. Predsjednik je radio u društvu s nama. Pravi *think tank*, danima smo zajedno učili, čitali i brusili ustavno pravo. Šteta što se kasnije zbog događaja na političkoj areni i izbornih rezultata nije više čulo za Josipovićev Brijunski nacrt.

Danas šira politička javnost, dođuše u negativnom kontekstu, tvrdi da je Vladimir Šeks "alfa i omega" kad je riječ o tumačenju Ustava i kadroviranju na najvišim pravosudnim instancama. Pretpostavljam da poznajete gospodina Šeksa. Što biste kazali o toj tezi, ali i njemu kao pravniku koji je bio involviran u stvaranje Ustava RH?
Gospodina Šeksa ipak ne poznajem toliko dobro. Općenito sam o njemu dosta toga čuo tek iz druge ruke. Kao "jaki" čovjek s pravnim obrazovanjem nesumnjivo je bio u poziciji pravosudnih kadroviranja kao predstavnik vlasti iz devedesetih. O tome govori jedna anegdota koju su mi prijatelji iz Zagreba prenijeli. Naime, kad su početkom devedesetih Vladimir Šeks i Ivica Račan kao tadašnji lideri najjačih stranaka u Saboru raspravljali o mogućim ustavnim sucima, tada je Šeks kazao Račanu: "Arsen Bačić je vaš", a na što mu je Račan odgovorio: "Ne, Arsen Bačić više nije naš." I tako je neslavno propala moja kandidatura za ustavnog suca. Ipak, istina je da sam gospodina Šeksa sretao na raznim razgovorima o ustavnom i političkom sustavu. Vjerujem da u fami o Šeksu kao "alfi i omegi" tumačenja hrvatskog Ustava ima pomalo i naše poslovične mitomanije. Gospodin Šeks nesumnjivo ima političke vještine iskusnog parlamentarnog borca, ali mislim da je za tadašnju vladajuću stranku ustavnopravni autoritet i tumač-ekspert ipak bio profesor Smiljko Sokol.

Što vidite kao trenutačno najveću anomaliju hrvatskog ustavnog prava?
Mislim da je u kontekstu suvremene ustavne demokracije kod nas najosjetljiviji problem odgovornost u svim njezinim oblicima. Koliko politička toliko i pravna. Osjetljivo pitanje odgovornosti neizostavno je povezano sa samim smislom ideje ustavnosti ili konstitucionalizma. Odgovornost se prije svega treba razumjeti kao sredstvo kojim se minimizira rizik tiranije sa strane vlade.

Neki naši političari zagovaraju princip izbora ustavnih sudaca po nekoj vrsti "narodnog referenduma" pod egidom da se samo na takav način ustavni suci mogu oslobediti utega partikularnih interesa i političkih pritiisaka...
Dopustite mi jedan primjer iz sredine s najuglednijim sudstvom na svijetu. Navodni razlog s kojim je predsjednik SAD-a Eisenhower zagovarao izbor Edgara Warrena, kalifornijskog guvernera za predsjednika Vrhovnog suda SAD-a, bilo je zajedničko političko opredjeljenje. Zapravo je pravi razlog bio politički u fundamentalnom smislu: Earl Warren je na Republikanskoj konvenciji koja je 1952. godine birala svog predsjedničkog kandidata, predao Eisenhoweru presudni glas Kalifornije. Kad je Eisenhower izabran za predsjednika SAD-a, Warren je jednostavno zatražio svoju nagradu. Hoću reći da će se bilo koja grupa koja ima službenu vlast i koja donosi odluke koje pogađaju živote i interese naroda sasvim izvjesno identificirati s politikom koju će jedni prihvaćati, a drugi odbijati. O pitanjima izbora i kriterijima govorili su puno moje kolege ustavni pravnici. Izbor i postupak trebaju čuvati dignitet sudaca kao garanta ustava i ustavnosti. Suci su senzori i osigurači osjetljivog i promjenjivog odnosa između guberniaculuma (političke volje) i jurisdikcije (vladavine prava). Napadi na sud s obje strane, i s ljevice i s desnice, cijena su koju Ustavni sud mora platiti zbog činjenice što su supstancijalno važna politička institucija.

Zoran Milanović u više je navrata otkako je predsjednik Republike istaknuo kako je on neprikosnoveni čuvar Ustava. Kako komentirate njegov odnos spram Ustava. Radi li dobar posao?
Iako predsjednik Republike u našem Ustavu postoji kao posebna institucija, ne smijemo zaboraviti da je ona i s narodnim mandatom tek dio izvršne vlasti, a da ustavna mudrost još od Montesquieua ističe potrebu da se unutar kompleksa diobe vlasti ne potencira njihova autonomija i ambicija već potreba da te institucije budu u suglasju. Inače, spomenuta snažna fraza "neprikosnovenom čuvaru" ustava nastala je ipak u drugom kontekstu, naime u kontekstu mogućeg djelovanja egzekutive u slučajevima izvanrednog stanja, konkretno u Weimarskoj Njemačkoj kada se tridesetih godina 20 st. povela rasprava između velikih pravnika "desničara" Carla Schmitta i "liberala" Hansa Kelsena oko toga tko bi trebao biti čuvar ustavnog poretka države, odnosno kojoj bi instituciji državne vlasti trebalo dodijeliti takve ovlasti. Za Schmitta taj čuvar trebao biti predsjednik Republike, a za Kelsena Ustavni sud.

Kako biste onda generalno ocijenili Milanovićev odnos prema Ustavu?
Kažu: Le style, c'est l'homme même. Dakle, rekao bih: ambiciozan. A od J. Madisona autoritativnog "founding fathersa" američke ustavnosti pa do zbora kasnijih konstitucionalista ponavlja se da – ambiciji treba suprotstaviti ambiciju, čime se naglašava ništa drugo nego potreba balansiranja vlasti, odnosno nužnost postojanja medusobnih pravnih kontrola i provjera... Mudrome dosta.

Treba li predsjednika Republike birati u parlamentu po uzoru na niz europskih zemalja? Na tom tragu mišljenja bio je i Zoran Milanović dok je bio oporbeni parlamentarac. Što mislite o tome?
Način izbora šefa države uvijek je povezan s rješenjem pitanja njegova statusa i ovlasti. Šef države sa znatnim izvršnim ovlastima zahtijeva legitimitet i narodni mandat dodijeljen narodnim izborima kao, na primjer, u SAD-u, Latinskoj Americi i Francuskoj. S druge strane, šefu države sa simboličkim ovlastima ne treba popularni mandat, mada npr. Irska i Hrvatska pokazuju da narod može stati i iza takvog šefa države. Mislim da Hrvatskoj još treba onaj dio izvršne vlasti koju neposredno bira narod. Tad će šef države kao ustavna institucija, politički neutralna i neovisna od stranačke uskogrudnosti biti s razlogom aktivna. S mandatom naroda u njedrima on može biti onaj autoritet i akter ukupnog političkog života u državi koji i s postojećim ovlastima, personalnim i moralnim autoritetom može zagovarati i zastupati onu koncepciju Ustava koja jedino ima smisla.

Što se tiče aspiracija Zlate Đurdević da postane predsjednicom Vrhovnog suda – smatrate li da je prekršila Ustavom propisanu proceduru pri kandidaturi?
Jedina proceduralna odredba koju Ustav sadrži o odnosu predsjednika Republike i Vrhovnog suda je čl. 116. st. 2. u kojemu stoji da predsjednika Vrhovnog suda predlaže predsjednik Republike. Ustavotvorac stoga nije bez razloga tu materiju razradio unutar odredbi koje govore o sudbenoj vlasti, a ne unutar odredbi posvećenih predsjedniku Republike. Ustav određuje da predsjednika Vrhovnog suda "uz prethodno mišljenje Opće sjednice Vrhovnog suda Republike Hrvatske i nadležnog odbora Hrvatskoga sabora, na prijedlog predsjednika Republike bira i razrješuje Hrvatski sabor". A ne zaboravimo i da inicijativu za pokretanje postupka izbora predsjednika Vrhovnog suda Republike Hrvatske ima Državno sudbeno vijeće. U svakom slučaju htjelo se istaknuti da je riječ o materiji koja se ponajviše tiče sudaca i sudbene vlasti. Inače taj odnos šefa države prema vrhovnim sucima samo je jedna od mogućih varijanti tradicionalnih prerogativa koja dolaze još iz monarhijskih vremena. Što se tiče putpanja kolegice Zlate Đurđević, naše ugledne i kaznenopravne ekspertice, vjerujem da je bilo motivirano časnim i čistim profesionalnim razlozima.

Što mislite o osnivanju Visokog kaznenog suda?
Englezi su poznavali "krnji parlament", a mi sada poznajemo "krnji Vrhovni sud". Politika i pravosuđe trebali su uložiti napore u snaženju integriteta Vrhovnog suda onim standardima koji mogu držati zajednicu na okupu i koje će društvo podržati. Amputiranje kaznenopravne jurisdikcije na Vrhovnom sudu i osnivanje jednog krajnje kontroverznog i nepotrebnog suda nije ništa drugo nego dubiozni inženjering. A sve se to dogodilo u vremenu neodgodive potrebe da se konačno zaustavi, suzi i sankcionira lepeza nekažnjenog divljanja svih mogućih protupravnih djela: od kriminalnog lopovluka, besramnog rastakanja materijalne supstance ove države i društva do zločinačkih pothvata koji atakiraju na fizički i moralni integritet društva i pojedinca.

Goruće pitanje su i referendumi. Treba li po vama pravno-politički olakšati provođenje narodnih referenduma kao mehanizama za provođenje direktne demokracije?
Institucije neposredne demokracije otpočetka su kontroverza. U SAD-u je njihova primjena imala za posljedicu da se Kalifornija, koja je jedna od najbogatijih država unije, dovede gotovo na rub upravljačkog kaosa. Bilo je situacija kada su se građani trebali izjašnjavati odjednom u dvadesetak referenduma o različitim pitanjima. U EU je korištenje referenduma već donijelo dovoljno problema. Najbolji su primjeri za to referendum u Francuskoj o prijedlogu Ustava za Europu (2005.), u Ujedinjenom Kraljevstvu Brexit (2016.), u Mađarskoj Orbánov referendum o migrantskim kvotama (2016.) itd. Jedno je sigurno. Bez preciznih ustavnih i zakonskih odredaba, on je uvijek puko oruđe u rukama inicijatora. Poput oslobođenog duha iz boce, teško je kontrolirati njegov tijek i posljedice. Ipak, klasificirati referendum kao apsolutno opasno sredstvo izjašnjavanja naroda u suvremenim demokracijama nije realno. U vrijeme kad su suvremene demokracije suočene sa slabljenjem najjačih političkih stranaka i niskom izbornom participacijom, referendumska izjašnjavanja imaju „potencijal rekonekcije elektorata s političkim rezultatima".

Vi ste rođeni i ponosni Korčulanin. Kako je izgledalo vaše rano djetinjstvo na otoku?
Stop! Molio bih vas za ispravku. Ja sam prije svega rođeni Velolučanin. Molim vas lijepo. Korčula je gotovo "kontinent". Ima svoj sjever, jug, istok i zapad. Vela Luka smještena je na zapadnom dijelu otoka sa zaljevom razjapljenim kao kitova usta te s Ošjakom kao biserom u tim ustima. Prve godine djetinjstva proveo sam u Veloj Luci, a onda su moji roditelji došli u Split. Imao sam tada tri ili četiri godine. Od kada znam za sebe sva su moja ljeta uvijek bila "velouška". Bio sam, reklo bi se, "one who goes between". Ali, unatoč svemu nikad nisam bio podijeljenog identiteta. Djetinjstvo, likovi, događaji i sjećanja zaokružuju cjelinu moga "Amarcorda".... A da imam luški identitet, dokaz je i ovogodišnja Nagrada za životno djelo Općine Vela Luka. To je ponos izvan svake usporedbe.

Bez preciznih ustavnih i zakonskih odredaba referendum je poput oslobođenog duha iz boce, teško je kontrolirati njegov tijek i posljedice

Studenti su jučer bili prepoznatljiva društvena grupa, a danas se čuju samo kad se bore za svoje male privilegije

ŽIVOTNI INTERVJU

Kako ste došli na ideju da upišete Pravni fakultet u Splitu?
Zapravo sam primarno želio studirati filozofiju u Zagrebu budući da sam u gimnazijskim danima čitao Praxis i The New Left Review. Čak sam s mlađim bratom otišao u ljeto 1970. do grada Korčule kako bismo poslušali što ima na svom gostovanju za kazati filozof nade – Ernst Bloch. Međutim, zbog obiteljskih prilika ostao sam studirati u Splitu. To je bilo razumljivo jer je jedini zaposleni u kući bio moj otac, a kako je moj brat isto tako dolazio na red za studij, bilo je teško financirati dvojicu studenata izvan Splita. Zato sam ostao na splitskom pravu. I tamo je bilo sociologije, filozofije, političkih doktrina i, naravno, javnog prava. Trebam podsjetiti da je krajem šezdesetih Split, ponajviše zahvaljujući Pravnom fakultetu, bio žarište rađanja javnog dijaloga i političkog pluralizma. Na našem Fakultetu tada je bio aktivan profesor Srđan Vrcan koji je na ovim prostorima inicirao sociologiju religije i sociologiju sporta, a tu je bio i profesor Nikola Visković, vodeći teoretičar prava na ovim prostorima, erudit koji je teoriju prava mogao predavati na svakom sveučilištu u svijetu. Naravno, bilo je još i drugih imena poput Davorina Rudolfa, Andrije Dujića, Ive Petrinovića.

Studirali ste tijekom Hrvatskog proljeća. Kako je u to vrijeme disao Split?
Što se tiče događaja povezanih s Hrvatskim proljećem, oni su u Splitu, upravo na fakultetu imali svoj idejni epicentar. Na jednoj strani "proljećari", a na drugoj strani "ljevičari". Ali ni jedna ni druga strana, bilo nastavnička bilo studentska – kao što to uvijek biva, nije bila ideološki kompaktna. U toj panorami bilo je nacionalista, šovinista, dogmatskih komunista, novoljevičara. Bio je to zbijski parlament, mikrokozmos lokalne sredine. Split je bio ideološki heterogen grad. Kao i danas.

Jeste li već kao student znali ili pretpostavljali da ćete se baviti ustavnim pravom na akademskoj razini? Što vas je usmjerilo prema toj grani prava?
Ma ne... Više su me tada privlačile političke teorije, tako da su me, na kraju krajeva upravo ideje o slobodi i vlasti dovele pred katedralu ustavnog prava. Namjerno kažem katedrala. To je, uzgred budi rečeno, sjajna metafora. Naime, ustavno pravo jest grana prava koja je ne samo fascinirana ortopedijom uspravnog ljudskog hoda prema katedrali slobode nego i kapacitetom slobodnog čovjeka da ostvari svoje pravo na sreću i okvirima društva i države, ali često i prkseći jednom i drugom. Inače, na početku sam sebe vidio u ulozi suca ili državnog odvjetnika. Ali mom kasnijem opredjeljenju ponajviše je koristila suradnja s profesorom Vrcanom koji je vodio časopis "Pogled", zatim s profesorom Viskovićem u "Vidiku" i na kraju suradnja s uredničima i novinarima kulturne rubrike Slobodne Dalmacije. Još kao student imao sam naviku čitanja i pritom stvarao vlastitu knjižnicu. Redovito sam pratio velike svjetske novine (Financial Times, Le Monde, The Economist, Time, Newsweek...) koje su imale bogate priloge iz kulture. Kao student pisao sam dosta različitih priloga za Slobodnu Dalmaciju i Nedjeljnu Dalmaciju. Od antologije pop-poezije do feljtona o političkoj gramatici demokracije. Tako da sam, kad je došlo vrijeme izbora, vrlo brzo prihvatio poziv svojih profesora da dođem na Fakultet. Kolegij ustavno pravo bio je po mojoj mjeri jer je to, među ostalim, politička znanost i politička filozofija.

Vaša karijera dalje se nastavlja u Beogradu gdje ste magistrirali i doktorirali. Kako to da ste se odlučili na nastavak studija u Beogradu?
Na magisteriji sam otišao po inerciji. Većina mojih starijih kolega je poslijediplomske studije upisivala na univerzitetu u Beogradu. Ali i koncepcijski je studij u Beogradu bio drukčiji nego na zagrebačkom pravu. Ostavljao je više autonomije studentu pa sam slobodnije birao teme svojih prvih seminarskih i istraživačkih tema. Moj ustavno-politički smjer mogao se upisivati svake godine, a u Zagrebu je pak studij bio organiziran u ciklusima. Beograd je u to vrijeme bio živa univerzitetska sredina i metropola kao i svaka druga europska prijestolnica. Studentski kulturni centar bio je prestižna institucija koja je svojim kulturnim, edukacijskim, kazališnim i zabavnim programom reflektirala svjetska zbivanja na svim planovima, a o knjižnicama da i ne govorim. Sjećam se da je obrana mog seminarskog rada o novom kineskom Ustavu iz sedamdesetih godina privukla poveću publiku jer valjda im je bilo zanimljivo čuti "Spličanina" koji se drznuo pisati o NR Kini, a tadašnja država SFRJ je baš u to vrijeme prema njoj zahladila odnose.

Usavršavali ste se i na prestižnim sveučilištima diljem Europe, što sugerira da ste cijeli život posvetili izvrsnosti. Jesu li takva iskustva utjecala na vaš kozmopolitski duh i u kakvoj mjeri?
Imao sam sreću i privilegij studirati na prestižnim sveučilišnim institucijama u Europi i SAD. Ništa se ne može usporediti s bogatstvom i mogućnostima američkih sveučilišta. U SAD-u sam bio na Notre Dame University u South Bandu gradiću nadomak Chicaga. Ondje je svoju katedru kiparstva imao i naš veliki Ivan Meštrović. Ipak, engleska sveučilišta su posebna. Duh, šarm i vitalnost starog Oxforda u kojemu sam boravio u više navrata te stare knjižnice njegovih koledža – ostavile su na mene trajan utisak. Da ne govorimo o Londonu i London School of Economics and Political Science (LSE), tog po nastanku i osnivačima socijalističko-laburističkog rivala starim "red brick" sveučilištima. Ondje je 1982. pripremao svoju doktorsku tezu. LSE je bila jedna od najuglednijih obrazovnih institucija u Velikoj Britaniji. A mišljenja o toj instituciji uvijek su bila široko podijeljena. Za jedne je bila "opasno" utočište marksističkih revolucionara, a za druge respektabilna akademija budućih premijera, ekonomista, političkih znanstvenika i financijera. Ali bez obzira na kut gledanja, ondje je bio svijet u malome, studenti i profesori LSE predstavljali su gotovo sve nacionalnosti, politička uvjerenja, socijalno podrijetlo...

Jesu li onda studenti bili subverzivniji i uvelike važniji sloj društva od kojeg su kretale sve dinamike i društvene promjene? Zašto danas toga više nema i to ne samo u Hrvatskoj nego u cijelom svijetu?
Prije pola stoljeća obrazovanje se temeljilo na knjigama i predavanjima, sada su to iPad i web-strance. Nekad su studenti morali provoditi sate u na predavanjima i u knjižnicama kako bi došli do izvora za pripremu ispita, seminara ili istraživanje. Danas im je internet nadohvat ruke, a sate sjedenja uz knjigu zamjenjuju sekunde kojima oni otvaraju stranice na Googleu. U moje vrijeme studenti su čitali i pamtili činjenične podatke o predmetima. No, ono što je najvažnije je to da su studenti jučer bili prepoznatljiva društvena grupa, danas gotovo da ih nema ni za čuti na fakultetima ili sveučilištu osim u vrijeme studentskih izbora kada se grupe bore za male privilegije. Crta između obrazovanja i učenja sve je tanja kako generacija napreduje, što se povezuje s osobinama modernog društva.

Zanimljivo je da ste svoj magistarski rad obranili na temu "Pravo slobode štampe, njegov značaj i razvitak u Jugoslaviji". Kako stoga iz današnje perspektive gledate na slobodu medija u Hrvatskoj? Jesmo li slobodno društvo? Može li bolje?
Razlog za izbor teme o slobodi tiska bilo je provjera stare teze velikog engleskog pjesnika Johna Miltona koji je u svom pamfletu "Areopagitica", ustvari, govoru kojim se obratio engleskom parlamentu da ukine cenzuru, obrazlagao uvjerenje da je riječ o "slobodi bez koje se nijedna druga ne može postići". I zaista, uspon građanskog društva općenito, ali i našeg hrvatskog društva neodvojiv je je od procesa osvajanja i širenja slobode tiska koja se povezuje s ustavnom demokracijom. A to vrijedi i danas u postgutenbergovo vrijeme kada barbari iz trumpoidnog međuzemlja ponovno jurišaju na zidine slobodne države i društva. Stanje naše pokunsolidirane demokracije govori o stanju slobode tiska. Kakvo društvo takva i sloboda tiska, i obrnuto.

Do kada ćete aktivno raditi na Pravnom fakultetu u Splitu? Čime ćete se baviti u mirovini? Imate li kakvih planova. Hoćete li uživati na Korčuli?
Krajem ove godine silom zakona meni prestaje radni odnos, ali ne i moj interes i znatiželja glede ovog posla koji je moja živa i trajna okupacija. Volio bih još putovati, ali ti su planovi prema istoku i zapadu sada zatvoreni uslijed izvanredne situacije oko pandemije. Volio bih poboljšati i ovladati nekim tehnikama slikanja, sviranja gitare. Da, želio bih još ostvariti i neka obećanja, više se družiti s unučicom Lenom koja je s mamom i tatom u Zagrebu i unucima Frankom i Markom. Žalim pak što se nisam ostvario kao moondancer. Uh, puno je toga. Za jedan život premalo.

Poznato je da se u slobodno vrijeme bavite slikarstvom, a volite i glazbu. Sjećam se jedne epizode iz svojih studentskih dana. U 8 ujutro sam trebao kod vas polagati usmeni ispit iz ustavnog prava, a vi ste u 7.45 na fakultet došli s bazena na Poljudu i u svom uredu, prepunom knjiga, pustili pjesmu "Englishman in New York" i lagano zapleseli misleći da vas mi studenti ne vidimo...
Moja radna soba na fakultetu ujedno je i moj atelijer, posebno sada u uvjetima online nastave. Nema rizika da u online uvjetima nastave studenti rukavima pobrišu boju na platnu... Još uvijek dolazim najranije. Sa svojim prijateljima, vaterpolskim veteranima Jakašom, Prezzijem, Bradarićem ... Još uvijek najranije na bazenima u Poljudu isplivam svoj kilometar. A na "Gusara" se još uvijek s puno napora borim za slazak u balotaški dream team (Duško, Mladen, Ivan, Tiho, Tonči, Edi, Car, Stipe, Neno ...). A što se tiče popularne glazbe i njezinih uvjeđivanja ona je za mene uvijek bila "medium is the message". Na kraju krajeva, zar Bob Dylan nije dobio Nobela?

Kakva je znanstvena budućnost Pravnog fakulteta u Splitu – institucije na kojoj ste, po mnogima, uz Srđana Vrcana, Nikolu Viskovića i Zorana Pokrovca ostavili najveći trag?
Spomenuli ste tri profesora koji su bili intelektualni globtroteri i koji su bili suvereni u svojim disciplinama i šire od toga. Putovali su puno i znali su puno. Širili su svoje vidike, ali i vidike studenata. Treba učiti kod najboljih, odlaziti i vraćati se doma bogatiji nego ste bili prije. Putovati je važno, učiti je važno, tumačiti je važno, naravno, ali najvažnije je mijenjati stvari naboljе... Ona glasovita Marxova XI. teza o Feuerbachu uvijek je spremna za provjeru. ■

PRIVATNI ALBUM

Arsen Bačić s majkom i bratom Pinom na splitskoj rivi '56.

PRIVATNI ALBUM

S bratom na Prokurativama na novogodišnjem sajmu

PRIVATNI ALBUM

S profesorom Nikolom Viskovićem na jednom fakultetskom izletu (lijevo); naslonjen na rodnu kuću u Veloj Luci, kako kaže, na bicklu barba Mirota (desno)